

VITÉZ JÁNOS ÉS JANUS PANNONIUS VÉLEKEDÉSE SULPICIUS SEVERUSRÓL ÉS A LITERÁTORI HÍRNÉVVÁGYRÓL

Bár Ernst Robert Curtius híres könyve óta helytelen általánosításnak kell tartanunk azt a felfogást, hogy a középkori szerzők kizárólag Isten dicsőségére írtak, és megvetve a személyes dicsőséget, többnyire anonim műveket alkottak, kétségtelen tény, hogy sok középkori szerző – főképp a 12. század előtt – elhallgatta a nevét, és önmaga személyéről még utalás formájában sem szólt. Az önmegnevezés tilalmát az antikvitás nem ismerte, a középkorban találkozunk vele először. Ezzel kapcsolatban a műveltebb literátorok olyan szerzőkre hivatkoztak, mint Salvianus vagy Sulpicius Severus, akik a „vanitas terrestris”-t, a földi hiúságot és hivalkodást bűnnek tartották. Az utóbbinak, az ókor végén élt Szent Severusnak a nevéhez fűződik az önmegnevezés tilalma, amely a középkori szerzői névtelenség alapjává vált. Severus elveihez igazodott Vitéz János is, akinek a *Leveleskönyvét* az első humanista irodalmi műként tartják számon. Mint nemrég kimutattam (*La cultura di János Vitéz*, megjelenés alatt), Vitéz János iskolázottsága, műveltsége, írásművészete, szemlélete középkorinak mondható; *Leveleskönyvével* kapcsolatos attitűdjének hátterében nem humanista, hanem középkori ideológia áll. Eszmeiségét jellemzi, hogy *Epistolariumáról* hiányzik a szerzői név és a cím, s mint Ivanich a saját kiadói előszava végén tájékoztatja az olvasót, a levélgyűjtemény szerzője, kiadója akarata ellenére, tudatosan megfontolva hagyta el őket. Önmaga igazolásául Szent Severust idézte: „libellus iste loquatur materiam, et non loquatur autorem” (a könyv tárgyról, és ne a szerzőjéről szóljon).

Köztudott, hogy a humanizmus eszmeisége az önmegnevezés és a dicsvágy tekintetében teljesen ellentétes a Sulpicius Severuséval. A humanisták az ókori szerzők fama-, gloria- és laus-fogalmának felfedezésével és újragondolásával új fejezetet nyitottak a hírnévvvel kapcsolatos írói-költői magatartásban. A név – mint az ókori auktoroknál – elválaszthatatlan tartozéka lett az írói-költői alkotásnak, és arra szolgált, hogy halhatatlan mű esetében halhatatlanságot biztosítson alkotójának. Janus Pannonius, az első magyarországi humanista szerző verseiben sűrűn hirdeti önmaga dicsőségét (gloria), és dicsóíti mások nevét. Ő is jól ismeri

Sulpicius Severust, de homlokegyenest másképp értékeli, mint nagybátyja. In *Severum (Severusra)* című epigrammájának (kiad. TELEKI-KOVÁCSNAY, I, No. 239) címzettje nem fiktív személy, aki beszélő nevével jelképe az erkölcsi szigorúságnak (severus=szigorú), mint V. Kovács Sándor gyanította a vershez írt jegyzetében (*Jani Pannonii opera omnia*, Bp., 1987², 674), hanem maga Sulpicius Severus. A hiúság ostorozója, a szerzői név elhallgatásának szorgalmazója az ifjú humanista számára már nem számít mércének, követendő példának, hanem inkább nevetség tárgya, aki vizet prédikál és bort iszik: *Scripsisti egregium, Severe, librum, / Quo contemnere gloriam doceremur. / Quae si vile quid est putanda cunctis, / Ut credi cupis, et probare tentas; / Quare tu minio tuum rubenti, / Summo margine nomen adnotasti? – Pompás könyv a te könyved, ó, Severus, / Arra int: a dicsőség megvetendő. / Rendben van, ha már oly megvetendő, / Mint azt hirdeted és fülünkbe rágod / Miért rajzoltatod akkor a neved fel / A lapfejre pirosuló miniummal?* (Ford. Nadányi Zoltán.)

A 15. század két legnagyobb magyarországi szerzőjének vélekedése a név fennmaradásáról fontosnak látszik. Tehetségben, igényességben nem volt köztük különbség, de szemléletükben – úgy tűnik – akkora az eltérés, amekkorát maga a középkori és az újkori gondolkodás visel magán.